

Romuald Szytk

Prawo upadłościowe i naprawcze w praktyce notarialnej (część I)

I. Czynności notarialne

Wejście w życie z dniem 1 października 2003 r. ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze¹ inspiruje do dokonania obiektywnej i wszechstronnej oceny, w jakim zakresie wprowadza ono nowe rozwiązania prawne i instytucje odnoszące się do praktyki notarialnej *sensu largo* w rozumieniu art. 79 pr. o not., w stosunku do dotychczasowego prawa upadłościowego². W celu uzyskania pełnego przeglądu zagadnień z tym związanych dokonano podziału czynności na te, które są czynnościami notarialnymi *ex lege* bądź wykonywanymi przez notariusza na żądanie syndyka, i na czynności prawne występujące w tym postępowaniu.

Przyjęte kryteria podziałowe pozwalają na ustalenie, że syndyk może żądać sporządzenia przez notariusza lub fakultatywnie przez komornika następujących czynności na podstawie jeszcze obowiązującego prawa upadłościowego:

¹ Dz.U. Nr 60, poz. 535.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe, tekst jedn.: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 z późn. zm. Równolegle obowiązuje rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo o postępowaniu układowym, Dz.U. Nr 93, poz. 836.

1. Opieczętownia całego lub części majątku upadłego w oparciu o art. 103 § 1, do którego przystępuje syndyk według własnego uznania lub na zarządzenie sędziego-komisarza.

Syndyk, żądając wykonania tej czynności na zarządzenie sędziego-komisarza, nie ma obowiązku okazania dokumentu notariuszowi³. Samo opieczętownie polega na uwidocznieniu, że upadły nie może rozporządzać przedmiotem opieczętownym. Ma ono znaczenie formalne i ogranicza się do umieszczenia na danym przedmiocie pieczęci, natomiast gdy okaże się to niemożliwe, wówczas ujawnia się to w inny sposób⁴. Notariusz sporządza na tę okoliczność protokół, opisuje w nim szczegółowo przebieg czynności i wymienia przedmioty opieczętowne. Mogą być nimi również księgi, korespondencja i inne dokumenty.

2. Spisu inwentarza majątku masy upadłości na mocy art. 105 § 2.

Na notariuszu ciąży obowiązek zawiadomienia upadłego i członków rady wierzycieli, którzy mogą być obecni przy tej czynności, o terminie spisu. Notariusz nie jest obowiązany do dokonania oszacowania majątku masy upadłości⁵. Oszacowania majątku dokonuje syndyk przy pomocy biegłych. Do umieszczenia uwag co do stanu majątku i możliwości jego likwidacji jest uprawniony wyłącznie syndyk. Osoby, które mają w swoim posiadaniu rzeczy upadłego, obowiązane są zawiadomić o tym syndyka, a na jego żądanie notariusza, w celu ujawnienia ich w spisie inwentarza (art. 107). Z czynności tej notariusz sporządza protokół na ogólnych zasadach.

3. Licytacji publicznej w celu sprzedaży ruchomości na zasadzie art. 115 § 1.

Licytacja odbywa się według rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 stycznia 1935 r., wydanego w porozumieniu z Ministrami Przemysłu i Handlu oraz Skarbu o trybie dokonywania licytacji publicznej ruchomości w postępowaniu upadłościowym⁶. W rozporządzeniu bardzo dokładnie przewidziano tryb przeprowadzania licytacji. Z jej przebiegu

³ Zagadnienia te bliżej omawia M. A l l e r h a n d, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, t. I, Warszawa 1937, s. 457.

⁴ M. A l l e r h a n d, *ibidem*, s. 432.

⁵ Tak S. G u r g u l, *Prawo upadłościowe i układowe. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2002, s. 420.

⁶ Dz.U. Nr 3, poz. 19.

notariusz sporządza protokół zawierający wszystkie dane opisane w § 14 cytowanego rozporządzenia. Jak dowodzą badania, z tej formy sprzedaży ruchomości przez notariusza korzysta się sporadycznie, mimo że jego wynagrodzenie było mniejsze od wynagrodzenia komornika, a sprzedaż przebiegała sprawniej. W praktyce przeważa sprzedaż z wolnej ręki przeprowadzana przez syndyka⁷.

Diametralnie różnie zostały sprecyzowane czynności notarialne w prawie upadłościowym i naprawczym. Ograniczają się one wyłącznie do czynności poświadczeniowych, przewidzianych w art. 96 pkt 1 i 2 pr. o not. Nieznane są przyczyny rezygnacji przez ustawodawcę z czynności wykonywanych przez notariusza w poprzednim wymiarze, usprawniających tok postępowania upadłościowego. Domniemywać można, że zwyciężyła teza, iż przeprowadzi je sprawniej syndyk, bez obowiązku ponoszenia dodatkowych kosztów⁸.

Czynności notarialne występują w następujących przypadkach:

1. Przy poświadczeniu notarialnego podpisu dłużnika na jego wyjaśnieniach złożonych na piśmie na żądanie sądu, gdyby jego wysłuchanie było niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, zgodnie z art. 30 ust. 3. Wyjaśnienia te są dowodem w sprawie i składane w postępowaniu o ogłoszenie upadłości. Ponieważ wysłuchanie następuje z zachowaniem art. 299 k.p.c. jako dowód z przesłuchania strony, sąd w wezwaniu dłużnika do złożenia wyjaśnień na piśmie uprzedza o odpowiedzialności karnej z art. 233 § 2 k.k.⁹ za fałszywe zeznania. Pouczenie o odpowiedzialności karnej z art. 233 § 1 k.k. za składanie zeznań niezgodnych z prawdą lub za zatajenie prawdy winno być zamieszczone w treści wyjaśnienia, przed poświadczeniem własnoręczności podpisu na nim przez

⁷ J. B r o l, *Prawo upadłościowe w świetle praktyki sądowej*, Warszawa 1995, s. 148. Autor na podstawie analizy konkretnych spraw sądowych ustalił, że koszty licytacji rzeczy ruchomych przeprowadzanych przez komorników kilkakrotnie przewyższały wynagrodzenia notariuszy. Uznał te fakty jako bulwersujące i wymagające przemyśleń.

⁸ W uzasadnieniu do projektu ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, w druku sejmowym nr 809 z dnia 29 sierpnia 2002 r., w dziale II, stwierdzono, że całkowita eliminacja sprzedaży przez komorników nastąpiła z uwagi na małą efektywność tej sprzedaży oraz jej wysokie koszty.

⁹ Bliżej A. J a k u b e c k i, F. Z e d l e r, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Kraków 2003, s. 88.

notariusza. Jedynie sąd jest władny rozstrzygnąć o potrzebie złożenia wyjaśnień na piśmie przez dłużnika. Takiej możliwości nie przewiduje art. 10 § 1 pr. upadł. Wprowadzenie tej formy służy usprawnieniu postępowania i zasługuje na aprobatę.

2. Przy poświadczeniu notarialnym podpisu na pisemnym pełnomocnictwie członka rady wierzycieli, w myśl art. 204 ust. 2. Czynność ta stanowi odstępstwo od zasady, że członkowie rady wierzycieli pełnią swe obowiązki osobiście. Działanie przez pełnomocnika może odbywać się tylko za zgodą sędziego-komisarza. Zgoda nie jest konieczna przy sporządzaniu pełnomocnictwa i poświadczenia własnoręczności podpisu. Może być bowiem wyrażona przed jego sporządzeniem albo po ustanowieniu pełnomocnika. Notariusz nie może uzależnić poświadczenia własnoręczności podpisu od okazania zgody sędziego-komisarza. Jednakże podjęcie przez pełnomocnika działalności w radzie wierzycieli wymaga tej zgody. Do takiego wniosku należy dojść w drodze wykładni gramatycznej art. 204 ust. 2. Stwierdza on, że zgoda jest potrzebna do działania przez pełnomocnika, a nie do jego ustanowienia. Potwierdza to również zasada wyrażona w art. 63 § 1 k.c. Opisany tryb umocowania pełnomocników odnosi się także do zastępców członków rady wierzycieli (art. 202 ust. 1). Zgoda nie jest wymagana, gdy członek rady wierzycieli, będący organem administracji publicznej, wyznaczy na piśmie osobę do działania w radzie wierzycieli. Nie jest konieczne notarialne poświadczenie podpisu na pełnomocnictwie udzielonym adwokatowi lub radcy prawnemu. Generalnie do pełnomocnictwa występującego w ustawie stosuje się, zgodnie z art. 216, przepisy kodeksu cywilnego, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Oznacza to, że mają zastosowanie przepisy art. 95-109 k.c. o przedstawicielstwie oraz art. 87 i nast. k.p.c. o pełnomocnictwie procesowym¹⁰. Z pełnomocnictwem procesowym spotykamy się także w dyspozycji art. 161 ust. 1, mówiącej o pełnomocnictwie udzielanym przez syndyka, nadzorcę sądowego i zarządcę do dokonywania czynności prawnych i procesowych, w art. 242 mówiącym o negatywnych skutkach wadliwych pism sporządzonych przez adwokata lub radcę prawnego jako pełnomocników procesowych przy zgłaszaniu wierzytelności i art. 380 ust. 2, mówiącym o obowiązku ustanawiania pełnomocnika do doręczeń przez

¹⁰ A. Jakubecki, F. Zedler, *ibidem*, s. 553.

wierzyciela zamieszkałego za granicą lub mającego siedzibę za granicą. We wszystkich przypadkach pełnomocnictwa nie wymagają notarialnego poświadczenia podpisów mocodawców. Odmienne czynność ta jest uregulowana w art. 129 pr. upadł. Członkowie rady wierzycieli i ich zastępcy muszą pełnić swe obowiązki tylko osobiście. W związku z tym nie można prawnie skutecznie ustanowić pełnomocnika. W razie jego ustanowienia czynności przez niego dokonane są nieważne i nie wywołują skutków prawnych¹¹.

3. Poświadczeniu notarialnym podpisów na oświadczeniach złożonych na piśmie przez upadłego, syndyka, nadzorcę sądowego, zarządcę, wierzyciela, członka rady wierzycieli lub inne osoby, w razie wyboru tej formy wysłuchania i dodatkowego zastrzeżenia przez sąd lub sędziego komisarza, by podpis został notarialnie poświadczony, zgodnie z art. 217 ust. 1 i 2. Ta forma wysłuchania wymienionych osób jest odstępstwem od zasady wysłuchania ich w razie potrzeby na posiedzeniu i sporządzenia protokołu w obecności lub nieobecności innych osób zainteresowanych. Wybór sposobu wysłuchania należy do wyłącznej kompetencji sądu lub sędziego-komisarza, na który nie przysługuje środek zaskarżenia. W wezwaniu o złożenie oświadczenia należy dokładnie określić jego treść¹² i ustalić, czy podpis na nim ma być notarialnie poświadczony. Niewykonanie tego obowiązku przez wymienione osoby nie wstrzymuje postępowania. Wysłuchanie to nie ma charakteru postępowania dowodowego, a służy jedynie wyjaśnieniu danej okoliczności. W związku z tym nie ma potrzeby pouczenia składających oświadczenia o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Niezłożenie oświadczeń może spowodować określone negatywne skutki prawne podejmowane przez sąd lub sędziego-komisarza w zależności od pełnionych funkcji przez osoby wezwane do ich złożenia. Osoby nie pełniące żadnej funkcji nie ponoszą żadnej konsekwencji.

Podobne zasady postępowania w takiej sytuacji zostały uregulowane w art. 73 pr. upadł. Nie przewiduje on jednak konieczności ewentualnego nałożenia obowiązku urzędowego poświadczenia podpisu. Wysłuchanie tych osób nie jest również w świetle prawa środkiem dowodowym.

¹¹ Tak, S. Gurgul, *ibidem*, s. 493.

¹² A. Jakubecki, F. Zedler, *ibidem*, s. 579.

Spełnia jedynie funkcję wyjaśniającą, polegającą na wysłuchaniu strony w trybie art. 760 § 2 k.p.c.¹³

4. Do pisma zgłaszającego wierzytelność na zasadzie art. 239 należy dołączyć oryginał lub notarialnie poświadczony odpis dokumentu uzasadniającego zgłoszenie. Poświadczenia odpisów może dokonać także adwokat lub radca prawny, będący pełnomocnikiem wierzyciela zgłaszającego wierzytelność. Podobne zasady postępowania przewiduje art. 151 pr. upadł. Różnica polega na niemożliwości poświadczenia dokumentów przez adwokata lub radcę prawnego, będącego pełnomocnikiem wierzyciela w opisanych sytuacjach. Dokumentami tymi zarówno pod rządem prawa upadłościowego, jak również prawa upadłościowego i naprawczego mogą być weksle, czeki, skrypty dłużne, pokwitowania, umowy, korespondencja określonej treści i oferty¹⁴.

5. Zgodnie z art. 391 ust. 1, sąd może przyjąć domniemanie zgodności dokumentów z rzeczywistym stanem rzeczy i nie prowadzić dalszych dowodów, jeżeli z przedłożonych dokumentów wynika, że zagraniczne postępowanie jest głównym w postępowaniu upadłościowym, a zarządcą jest zarządca zagraniczny. Jednakże sąd w razie wątpliwości może zażądać:

a) uwierzytelnienia dokumentów zagranicznych na zasadach przewidzianych w art. 1138 k.p.c. przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny. Legalizacja dokumentu urzędowego jest dokonywana przez konsula w myśl art. 21 ustawy z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej¹⁵ i uwierzytelnia jego autentyczność. Z tą chwilą uzyskuje on cechy dowodowe dokumentu wymienione w art. 244 § 1 k.p.c. W literaturze dominuje pogląd, że zagranicznym dokumentem urzędowym jest jego oryginał, a także wypis, odpis lub wyciąg uwierzytelniony przez organ, który ten dokument sporządził. W tym zakresie mają zastosowanie przepisy art. 1096 k.p.c. i art. 91 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w myśl których nie podlegają legalizacji dokumenty urzędowe, jeżeli ratyfikowana umowa międzynarodowa, ogłoszona w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stano-

¹³ S. Gurgul, *ibidem*, s. 345.

¹⁴ S. Gurgul, *ibidem*, s. 547.

¹⁵ Tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 215, poz. 1823.

wi inaczej i zwalnia z obowiązku uwierzytelniania dokumentów zagranicznych¹⁶,

b) urzędowego poświadczenia autentyczności podpisu stanowiącego czynność notarialną, która może być dokonana zarówno przez notariusza polskiego jako poświadczenie własnoręczności podpisu (art. 96 pkt 1 pr. o not.), jak i przez konsula, na mocy art. 19 ust. 1 pkt 2 cytowanej ustawy o funkcjach konsułów RP. W przypadku poświadczenia podpisu przez notariusza zagranicznego, dokument będzie podlegał uwierzytelnieniu – legalizacji na opisanych zasadach jako dokument zagraniczny.

II. Czynności prawne

Ogłoszenie upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego nakłada obowiązek wskazania i wydania syndykowi całego majątku przez upadłego i dokumentów. Konsekwencją tego jest utrata przez niego korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym w skład masy upadłości. Czynności prawne upadłego od daty wydania postanowienia sądowego o ogłoszenie upadłości dotyczące tego mienia, w stosunku do którego utracił prawo zarządu, są nieważne *ex lege* (art. 77 ust. 1). Nieważne są również z mocy prawa postanowienia umowy zastrzegające w razie ogłoszenia upadłości zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego, którego stroną jest upadły.

Ponadto ogłoszenie upadłości powoduje zakaz obciążania składników masy upadłości prawem zastawu, zastawem rejestrowym i zastawem skarbowym. Nie można także od tej chwili dokonać w księdze wieczystej lub w rejestrze wpisu celem zabezpieczenia wiarygodności powstałej przed ogłoszeniem upadłości. Zakaz ten nie odnosi się do wniosku o wpis hipoteki, złożonego w sądzie na 6-miesiący przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości. Wpis dokonany wbrew temu przepisowi podlega wykreśleniu z urzędu na podstawie postanowienia sędziego-komisarza, stwierdzającego jego niedopuszczalność.

W przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, zarząd mieniem masy upadłości sprawuje powołany przez sąd zarządca, gdy odebrano zarząd majątkiem upadłego. Zarządca wykonuje także

¹⁶ Bardzo szczegółowo zagadnienia te omawiają J. Ciszewski, T. Ereciński, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, część trzecia, *Przepisy z zakresu międzynarodowego prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 171 i nast.; także A. Jakubicki, F. Zedler, *ibidem*, s. 394.

czynności zabezpieczające podejmowane przez sąd z urzędu. Jednakże sąd może ustanowić zarząd sprawowany przez upadłego (zarząd własny) co do całości lub części majątku pod kontrolą nadzorcy sądowego, powołanego w razie ogłoszenia upadłości, z możliwością zawarcia układu¹⁷. Upadły jest wówczas upoważniony do dokonywania czynności zwykłego zarządu. Na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu konieczna jest zgoda nadzorcy sądowego, w myśl art. 76 ust. 3. Może być ona wyrażona przed bądź po dokonaniu czynności prawnej w dowolnej formie. Forma szczególna będzie wymagana wtedy, gdy czynność upadłego tej formy wymaga (art. 63 § 2 k.c.).

Zarządca wykonuje wszelkie czynności zarządu. Na zbycie części majątku nie związanego z działalnością gospodarczą przedsiębiorstwa i obciążenia jego, wymagana jest zgoda rady wierzycieli.

Dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia potwierdzającego układ, sąd wydaje postanowienie o zakończeniu postępowania upadłościowego. Z tą chwilą upadły odzyskuje prawo władania i zarządzania majątkiem. Treść układu określa czas jego wykonania i zakres uprawnień upadłego do swojego majątku, zaś prawo do swobodnego zarządzania i rozporządzania majątkiem oraz jego składnikami odzyskuje z dniem uprawomocnienia się postanowienia stwierdzającego wykonanie układu. Układ wraz z odpisem prawomocnego postanowienia o jego zatwierdzeniu stanowią podstawę wpisu w księdze wieczystej i w rejestrach. Podjęcie postępowania upadłościowego w razie uchylecia układu powoduje, że dotychczasowi wierzyciele mogą dochodzić swych roszczeń w pierwotnej wysokości. Wszelkie obciążenia, jak hipoteka, prawo zastawu, zastawu rejestrowego oraz skarbowego i hipoteka morska zabezpieczają nadal wierzytelności niezaspokojone w całości.

Szczególna rola jest przypisana syndykowi powołanemu w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego. Zgodnie z art. 173, niezwłocznie obejmuje on majątek upadłego, zarządza nim, zabezpiecza przed utratą, zniszczeniem i uszkodzeniem oraz przystępuje do jego likwidacji. W ramach sprawowanego zarządu wykonuje czynności prawne dotyczące majątku upadłego. Przyjąć należy, wobec nieprecyzyjności pojęcia zarządu, że chodzi o czynności zwykłego zarządu. Syndyk będzie musiał uzyskać zezwolenie rady wierzycieli na czynności dotyczące masy

¹⁷ Tak A. Jakubicki i F. Zedler, *ibidem*, s. 199.

upadłości wymienione w art. 206, a w tym sprzedaży z wolnej ręki nieruchomości lub statku morskiego wpisanego do rejestru okrętowego. Sędzia-komisarz oznacza czynności, których syndykowi, nadzorcy sądowemu lub zarządcy nie wolno wykonywać bez jego zezwolenia lub bez zgody rady wierzycieli. Może on również z wniosku wymienionych osób lub z urzędu powołać zastępców syndyka, nadzorcy sądowego albo zarządcy i określić zakres ich czynności.

Syndyk, nadzorca sądowy i zarządca mogą udzielać pełnomocnictw do dokonywania czynności prawnych, a także pełnomocnictw procesowych w postępowaniach sądowym i administracyjnym. Wedle powołanej już zasady, do pełnomocnictw stosuje się przepisy kodeksu cywilnego, o ile ustawa nie stanowi inaczej. Będą więc miały również zastosowanie przepisy o konieczności zachowania wymaganej formy. Obowiązkiem syndyka jest niezwłoczne złożenie wniosku o ujawnienie postanowienia o ogłoszeniu upadłości w księdze wieczystej oraz w innych rejestrach, w których wpisany jest majątek upadłego.

Odrębnie zostały uregulowane czynności prawne w postępowaniu naprawczym, prowadzonym w stosunku do zagrożonych niewypłacalnością przedsiębiorców, wpisanych do Krajowego Rejestru Sądowego. Od dnia wszczęcia postępowania naprawczego do dnia prawomocnego rozstrzygnięcia o zatwierdzeniu układu albo umorzenia postępowania, przedsiębiorca nie może zbywać ani obciążać swego majątku. Na okres jego trwania sąd ustanawia dla przedsiębiorcy nadzorcę sądowego. Wszczęcie postępowania naprawczego nie ma wpływu na wniesienie przeciwko niemu postępowania sądowego, a w tym ogłoszenia upadłości.

III. Bezskuteczne czynności upadłego

Przepisy ustawy przewidują bezskuteczne czynności prawne upadłego w stosunku do masy upadłości z mocy prawa oraz uznane za takie w wyniku orzeczenia sądowego. Do tych pierwszych zaliczyć należy czynności prawne upadłego wobec masy upadłości, dokonane:

1) w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, mocą którego rozporządził swoim majątkiem pod tytułem nieodpłatnym albo odpłatnym, a ponadto w wyniku ugody sądowej, uznania powództwa lub zrzeczenia się roszczenia, pod warunkiem, że wartość świadczenia upadłego przewyższa w rażącym stopniu wartość świadczenia otrzymana-

nego przez upadłego lub zastrzeżonego dla niego albo dla osoby trzeciej (art. 127 ust. 1),

2) odpłatnie w terminie 6-ciu miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości z małżonkiem, krewnym lub powinowatym w linii prostej, krewnymi lub powinowatymi w linii bocznej do drugiego stopnia włącznie albo z przysposobionym lub przysposabiającym; przepisy te stosuje się odpowiednio do czynności upadłego będącego spółką lub osobą prawną, dokonanej z jej współnikami, ich reprezentantami albo ich małżonkami, jak również ze spółkami powiązаныmi i tymi samymi osobami (art. 128).

Do drugich czynności zaliczyć trzeba wszelkie obciążenia majątku upadłego hipoteką, zastawem rejestrowym lub innymi obciążeniami rzeczowymi, w przypadku gdy upadły nie był dłużnikiem osobistym, ustanowione na rok przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości i za które upadły nie otrzymał żadnego świadczenia.

Uznania opisanych czynności za bezskuteczne wobec masy upadłości dokonuje sędzia-komisarz z urzędu lub na wniosek syndyka, nadzorcy sądowego lub zarządcy. Ta sama zasada działa także w przypadku obciążenia rzeczowego, ustanowionego w zamian za świadczenia niewspółmiernie niskie do wartości udzielonego zabezpieczenia. W każdym przypadku sędzia-komisarz uznaje za bezskuteczne, bez względu na wysokość świadczenia otrzymanego, czynności zabezpieczające długi krewnych lub powinowatych wymienionych w art. 128. Powództwo z tego tytułu może wytoczyć syndyk, nadzorca sądowy lub zarządca, bez obowiązku ponoszenia opłaty sądowej (art. 132). Nie można po upływie 2 lat od ogłoszenia upadłości żądać uznania czynności za bezskuteczną, o ile uprawnienie nie wygasło wcześniej, w myśl przepisów kodeksu cywilnego. Upływ terminu nie ma znaczenia dla żądania wniesionego w drodze zarzutu. W razie uznania czynności za bezskuteczną, ubytek w majątku powinien być wyrównany przez jego zwrot w naturze, a gdy to jest niemożliwe przez równowartość w pieniądzu.

IV. Wpływ ogłoszenia upadłości na stosunki majątkowe małżonka upadłego

Przepisy prawa będącego przedmiotem analizy przewidują maksymalnie zabezpieczenie praw wierzycieli przez wprowadzenie nowego rozwią-

zania o wzajemnych stosunkach majątkowych między małżonkami. Temu celowi służy także dyspozycja art. 124 ust. 1, postanawiająca, że z dniem ogłoszenia upadłości jednego z małżonków wspólność ustawowa między małżonkami, wynikająca z art. 32 § 1 k.r.o., jak również z rozszerzającej umowy majątkowej małżeńskiej, ustaje z mocy prawa, ze skutkiem *ex nunc*. Zasady te stosuje się odpowiednio, gdy na podstawie umowy majątkowej małżeńskiej wspólność została ograniczona lub rozszerzona.

Zgodnie z ogólnymi zasadami ustanie wspólności majątkowej powoduje powstanie rozdzielności majątkowej (art. 54 k.r.o.). Ponieważ ustawodawca bliżej nie określa tych pojęć, należy zwrócić uwagę, że ustanie wspólności majątkowej wynika:

1) z powodu ustania małżeństwa, co następuje w razie uznania jednego z małżonków za zmarłego, w drodze rozwodu lub zgonu małżonka,

2) z unieważnienia małżeństwa powodującego te same skutki jak rozwódzie w przypadkach określonych w art. 10-16 k.r.o., czyli z powodu niezachowania granicy wieku, ubezwłasnowolnienia całkowitego, choroby psychicznej albo niedorozwoju umysłowego, zawarcia w czasie trwania pierwszego – drugiego małżeństwa (bigamii), pokrewieństwa i powinowactwa, przysposobienia, wad oświadczenia woli, małżeństwa zawartego na podstawie wadliwego pełnomocnictwa lub jego braku oraz braku zezwolenia sądu na złożenia oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przez pełnomocnika,

3) z ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków, kiedy ustaje wspólność majątkowa ustawowa, jak również umowna od chwili uprawomocnienia się wyroku (art. 521 § 1 k.p.c. w zw. z art. 53 k.r.o.),

4) ze zniesienia wspólności majątkowej ustawowej i umownej przez sąd z ważnych powodów (art. 52 § 1 k.r.o.) z dniem oznaczonym w wyroku; wyrok ma znaczenia konstytutywne i wywiera skutki *erga omnes*; jeżeli sąd w wyroku nie oznaczył daty jej ustania, strona może żądać jego uzupełnienia w trybie art. 351 § 1 k.p.c.¹⁸,

¹⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1976 r. III CRN 230/76, OSNCP 1977, nr 10, poz. 190; porównaj także A. Oleśko, glosa aprobująca, PiP 1978, z. 11, s. 167-171; t e n ż e, *Ważne powody jako przesłanka zniesienia wspólności ustawowej w czasie trwania małżeństwa w świetle orzeczenia Sądu Najwyższego i doktryny*, Palestra 1978, nr 1, s. 10.

5) z wyłączenia wspólności ustawowej przez małżeńską umowę od daty jej sporządzenia (art. 47 § 1 k.r.o.); powstaje wówczas rozdzielnosc majątkowa w rozumieniu art. 51 k.r.o.¹⁹,

6) z separacji (art. 61⁵ k.r.o.) w wyniku orzeczenia sądu i od tej chwili powstaje rozdzielnosc majątkowa (art. 61⁶ § 3 k.r.o.); zniesienie separacji może nastąpić na zgodne żądanie małżonków i z tą chwilą ustają jej skutki (art. 61⁶ § 2 k.r.o.), a wobec małżonków powrócą stosunki majątkowe obowiązujące przed orzeczeniem separacji; wystarczającym dowodem przy sporządzaniu czynności prawnej na tę okolicznosc będzie prawomocne orzeczenie sądowe i zbędne jest zawieranie umowy majątkowej małżeńskiej przywracającej wspólność majątkową.

Zawarcie umowy majątkowej między małżonkami, przywracającej wspólność majątkową, będzie konieczne tylko wtedy, gdy z mocy prawa lub innego zdarzenia prawnego nie nastąpiło *status quo*.

Dalszym ograniczeniem jest ustawowe wyłączenie prawa podziału majątku wspólnego po ogłoszeniu upadłości jednego z małżonków (art. 124 ust. 1 zd. 2). Warto zauważyć, że przepisy przewidują ogłoszenie upadłości tylko jednego z małżonków. Zdarzyć się może, że fakt ten będzie dotyczył obojga małżonków prowadzących wspólnie działalność gospodarczą w jednej firmie jako przedsiębiorcy. Wtedy postępowanie upadłościowe będzie prowadzone przeciwko małżeństwu i wszystkie reguły będą dotyczyć ich obojga.

Skoro ustawodawca nie określił sposobu podziału majątku wspólnego, należy przyjąć, że będą obowiązywały ogólne zasady, które przewidują jego podział w wyniku:

a) umowy na zasadzie art. 1037 k.c. w związku z art. 46 k.r.o. Strony posiadają znaczną swobodę przy określaniu zakresu podziału majątku. Mogą nim objąć cały majątek lub jego część. Zasada swobody umowy nie może jednak naruszyć obowiązujących przepisów regulujących na przykład podział nieruchomości (art. 353¹ k.c.). Wskazany jest, by w umowie dokonać także wzajemnych rozliczeń między stronami. Z tej sposobności korzysta się sporadycznie i podział ogranicza się tylko do aktywów majątku. Formy aktu notarialnego wymaga umowa dotycząca

¹⁹ J.St. Piąto w s k i, *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1985, s. 471.

nieruchomości. Poza tym obowiązują ogólne zasady co do obowiązku zachowania formy,

b) w drodze orzeczenia sądowego w postępowaniu nieprocesowym (art. 680-689 k.p.c.), przy braku zgody stron na umowne uregulowanie podziału, stosuje się odpowiednio przepisy o dziale spadku na zasadzie art. 46 k.r.o. W zasadzie podział winien obejmować całość majątku, a wyjątkowo tylko jego część (art. 1033 § 1 k.c. w zw. z art. 46 k.r.o.).

Umowa podziału majątku wspólnego powinna być w zasadzie zawarta w samodzielnym akcie notarialnym, gdy dotyczy nieruchomości. Istnieje jednak możliwość łączenia w jednym akcie notarialnym umowy majątkowej z innymi umowami. Dotyczy to także sporządzenia w jednym akcie notarialnym umowy o wyłączenie wspólności ustawowej i dokonania w tym samym akcie podziału majątku wspólnego, a następnie zamieszczenia w nim wniosku o ujawnienie prawa własności w księdze wieczystej. Sporządzona w ten sposób czynność budzi zasadnicze obawy, że chodzi o dokonanie przesunięcia majątkowego danego przedmiotu między małżonkami, a nie ukształtowania ustroju majątkowego między nimi. Z tych też powodów należy odstąpić od tej praktyki, mimo że czynność nie może być uznana za nieważną²⁰. Ustalone w drodze umowy stosunki majątkowe między małżonkami mogą być przez nich zmienione kolejną umową, zawartą w formie aktu notarialnego (art. 47 § 1 k.r.o.).

W wyniku ustania wspólności ustawowej do majątku, który był nim objęty, stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności ułamkowej, a małżonkowie mają równe udziały, o ile nie nastąpi ustalenie ich wysokości z uwzględnieniem przyczynienia się każdego z nich do powstania majątku wspólnego. Przywrócenie ustawowej wspólności majątkowej może nastąpić w wyniku uchylecia orzeczenia sądowego, które spowodowało jej ustanie, względnie na podstawie nowej umowy majątkowej, zawartej w każdym czasie przez strony w formie aktu notarialnego²¹. Przepisy nie regulują tej kwestii, co zmusza do przedstawienia skutków

²⁰ Porównaj J. G a j d a, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Komentarz*, Warszawa 1999, s. 174; także uchwała SN z dnia 9 sierpnia 1996 r. III CZP 74/96, OSN 1996, poz. 152, która stwierdza, że użycie w umowie majątkowej małżonków sformułowania „o zniesieniu wspólności ustawowej” nie stoi na przeszkodzie uznaniu, że jest to umowa o wyłączeniu tej wspólności.

²¹ Bliżej L. S t e c k i, *Przywrócenie ustawowej wspólności majątkowej*, NP 1966, nr 6, s. 747.

prawnych związanych z zakończeniem postępowania upadłościowego lub jego umorzeniem. Prawomocne postanowienie o umorzeniu postępowania upadłościowego stanowi podstawę do wykreślenia wpisów dotyczących upadłości w księdze wieczystej i w rejestrach. Upadły odzyskuje prawo zarządzania swoim majątkiem i rozporządzania jego składnikami z dniem wydania postanowienia o jego umorzeniu. W postępowaniu upadłościowym, obejmującym likwidację majątku upadłego, sąd po wykonaniu ostatecznego planu podziału stwierdza jego zakończenie. Postępowanie upadłościowe podlega uchyleniu w przypadku ponownego odrzucenia albo oddalenia wniosku o ogłoszeniu upadłości. Wszelkie zmiany stosunków prawnych dokonane na podstawie przepisów ustawy obowiązują upadłego i drugą stronę także po umorzeniu lub zakończeniu postępowania. I te zasady obowiązują również w zakresie przywrócenia stosunków majątkowych między małżonkami, istniejących przed ogłoszeniem upadłości; dowodem będą prawomocne orzeczenia sądowe.

Małżonek upadłego może dochodzić, ale tylko w postępowaniu upadłościowym, należności z tytułu udziału w majątku wspólnym, zgłaszając tę wierzytelność sędziemu-komisarzowi. Ochrona jego praw jest więc ograniczona i zaspokojenie roszczenia następuje według zasad obowiązujących w tym postępowaniu. Jego należność w podziale funduszu zostanie zaliczona dopiero do kategorii trzeciej (art. 342 ust. 1 pkt 3).

Ustawodawca wprowadza domniemanie, że majątek wspólny powstały w czasie prowadzenia przedsiębiorstwa przez upadłego został nabyty ze środków pochodzących z dochodów tego przedsiębiorstwa. Stwierdzenie to ma przede wszystkim znaczenie informacyjne. Taka sama zasada wynika bezpośrednio z brzmienia art. 32 § 2 pkt 2 k.r.o., w myśl której dorobek małżonków (wspólność ustawową) stanowią dochody z majątku wspólnego, jak również z odrębnego każdego z nich.

Zniesienie wspólności majątkowej i zniesienie, chyba chodzi o wyłączenie, wspólności majątkowej umową majątkową jest również przedmiotem postępowania upadłościowego. Przepisy są nieprecyzyjne i nie skorelowane z instytucjami występującymi w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Przechodząc zaś do analizy, trzeba podkreślić, że dotyczą one czynności sporządzonych przed oraz po ogłoszeniu upadłości. Zgodnie z art. 125 ust. 1, zniesienie wspólności majątkowej na podstawie postanowienia sądowego w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie

szeniu upadłości jest bezskuteczne w stosunku do wierzycieli upadłego. Jest to zgodne z zasadą wyrażoną w art. 52 k.r.o., na podstawie której każdy z małżonków może żądać zniesienia przez sąd wspólności majątkowej ustawowej i umownej z dniem oznaczonym w tym wyroku.

Bezskuteczne jest również w stosunku do wierzycieli upadłego ustanie wspólności majątkowej w wyniku ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków, orzeczonego w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszeniu upadłości²². Nie można także po ogłoszeniu upadłości znieść wspólności ustawowej z datą wcześniejszą od daty ogłoszenia upadłości. Z kolei art. 126 ust. 1 postanawia, że zniesienie, poprawnie wyłączenie wspólności majątkowej jest skuteczne wobec masy upadłości, jeżeli umowa została zawarta co najmniej dwa lata przed dniem złożenia wniosku o ogłoszeniu upadłości. Zasada ta obowiązuje odpowiednio w stosunku do umów małżeńskich ograniczających wspólność majątkową.

V. Spadki nabyte przez upadłego

Przepisy prawa upadłościowego i naprawczego w sposób stanowczy i rygorystyczny ingerują, w imię ochrony praw wierzycieli, w zakres zabezpieczenia praw nabytych przez upadłego w drodze dziedziczenia. Przewidują one określone skutki prawne, odbiegające od ogólnie obowiązujących zasad dziedziczenia i sporządzania czynności rozporządzających nabytym spadkiem. Zaliczyć do nich należy następujące ograniczenia w tych sprawach, a mianowicie:

1. Stosownie do art. 119 ust. 1, jeżeli do spadku otwartego po ogłoszeniu upadłości zostaje powołany upadły, spadek wchodzi do masy upadłości. Prezentujący interesy prawne masy upadłości: syndyk, nadzorca sądowy i zarządca nie składają oświadczenia o przyjęciu spadku, zaś spadek uważa się za przyjęty z dobrodziejstwem inwentarza. Zwolnienie z tego obowiązku jest przewidziane również w postępowaniu spadkowym w stosunku do innych podmiotów. I tak, według art. 1015 § 2 zd. 2 k.c. niezłożenie w terminie tego oświadczenia przez spadkobiercę nie mającego pełnej zdolności do czynności prawnych albo co do których

²² J. Broł, *Podstawowe kierunki zmian w postępowaniu upadłościowym*, Przegląd Prawa Handlowego 2003, nr 8, s. 4-10. Autor w formie syntetycznej przedstawił węzłowe problemy prawa upadłościowego i naprawczego.

istnieje podstawa do całkowitego ubezwłasnowolnienia, oraz przez osobę prawną, jest jednoznaczne z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Bardziej kategoriyczne stanowisko zawiera nowe brzmienie § 2 art. 1023 k.c., że Skarb Państwa i gmina nie składają oświadczeń o przyjęciu spadku, który uważa się za przyjęty z dobrodziejstwem inwentarza.

2. Opisaną zasadę stosuje się do spadku otwartego przed ogłoszeniem upadłości, gdy do chwili jej ogłoszenia nie upłynął termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, a upadły jako powołany spadkobierca oświadczenia nie złożył. W tym przypadku spadek wchodzi także do masy upadłości (art. 119 ust. 2). Przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza ogranicza odpowiedzialność masy upadłości za długi spadkowe do wartości ustalonego w spisie inwentarza stanu czynnego spadku. Sąd wydaje postanowienie o dokonanie spisu inwentarza na wniosek syndyka, nadzorcy sądowego lub zarządcy względnie z urzędu (art. 637 § 1 w związku z art. 644 k.p.c.).

3. Przepisy te stosuje się odpowiednio do ustanowionych w testamencie zapisów na rzecz upadłego.

4. Logicznym następstwem przyjętego rozwiązania prawnego jest art. 123, stosownie do którego oświadczenie upadłego o odrzuceniu spadku złożone po ogłoszeniu upadłości jest bezskuteczne wobec masy upadłości. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub notariuszem. Nie może być odwołane. Można je złożyć na piśmie z podpisem notarialnie poświadczonym. Pełnomocnictwo do tej czynności powinno być na piśmie i również z podpisem notarialnie poświadczonym. Tryb składania oświadczeń został dokładnie określony w art. 640 § 1 k.p.c. Przewiduje on, że notariusz przesyła niezwłocznie oświadczenie wraz załącznikami do sądu spadku. Treść oświadczenia została precyzyjnie opisana w art. 641 § 1 k.p.c. i brak jest racjonalnych przesłanek jej uzupełnienia elementami dotyczącymi postępowania upadłościowego. Przy tej okazji trzeba podkreślić, że Skarb Państwa i gmina nie mogą odrzucić spadku, który im przypadł z mocy ustawy (art. 1023 § 1 k.c.).

Przepisy omawianej ustawy wprowadziły istotne ograniczenia w przedmiocie umów dotyczących spadku. Ze względu na rangę unormowanych zagadnień konieczne jest dokonanie ich bliższej analizy. Stosownie do art. 120, umowa zbycia całości lub części spadku albo całości lub części udziału spadkowego zawarta przez upadłego po ogłoszeniu upadłości jest

nieważna. Ten sam skutek prawny wywołuje czynność rozporządzająca udziałem w przedmiocie należącym do spadku i zgoda na rozporządzenie udziałem należącym do spadku przez innego spadkobiercę. Umowa zbycia spadku przenosi spadek na nabywcę, chyba że strony postanowiły inaczej. Dopuszczalność zbycia udziału w przedmiocie należącym do spadku za zgodą pozostałych spadkobierców jest przewidziana w art. 1036 k.c. Zawarcie tych umów może nastąpić dopiero po przyjęciu spadku przez upadłego.

Przedmiotem odrębnej regulacji prawnej jest wyłączenie spadku lub jego składników z masy upadłości. Przepisy przewidują następujące sytuacje:

1. W razie gdy w skład spadku wchodzi wierzytelności i prawa wątpliwe co do istnienia lub możliwości ich wykonania, można wyłączyć spadek z masy upadłości. Wyłączenie dotyczy całego spadku, a nie jego części. Posiada ono charakter fakultatywny.

2. Spadek podlega wyłączeniu obligatoryjnemu wówczas, gdy składniki majątkowe wchodzące w jego skład są trudno zbywalne lub z innych przyczyn, bliżej nie określonych, wejście spadku do masy upadłości nie byłoby korzystne dla postępowania upadłościowego²³.

Postanowienie o wyłączeniu spadku z masy upadłości wydaje z urzędu sędzia-komisarz. Podlega ono ogłoszeniu przez obwieszczenie. Przysługuje na nie zażalenie upadłemu i wierzycielom.

Okoliczność ta powoduje, że oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składa spadkobierca-upadły dopiero od chwili uprawomocnienia się postanowienia o wyłączeniu. Zasada ta jest zgodna z art. 1015 § 1 k.c., jako że upadły podejmie wiadomość o tytule jego powołania na spadkobiercę od tego momentu.

VI. Postępowanie upadłościowe po śmierci niewypłacalnego dłużnika

Wedle art. 418 pr. upadł. i napr. złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości wywołuje poniższe skutki prawne wobec przedsiębiorcy lub osoby fizycznej po śmierci:

²³ Tak A. Jakubecki, F. Zedler, *ibidem*, s. 322.

1) która była przedsiębiorcą również po zaprzestaniu działalności gospodarczej, a od dnia wykreślenia z Krajowego Rejestru Sądowego albo innego właściwego rejestru nie upłynął rok,

2) która faktycznie prowadziła działalność gospodarczą, nawet mimo niedopełnienia obowiązku jej zgłoszenia w Krajowym Rejestrze Sądowym albo innym rejestrze:

a) w przypadku, gdy w postępowaniu nie bierze udziału spadkobierca, którego prawa zostały stwierdzone prawomocnym postanowieniem o stwierdzenie nabycia spadku albo kurator spadku, sąd w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości ustanowi kuratora, uwzględniając przesłanki przewidziane w art. 187. Po ogłoszeniu upadłości orzeczenie o powołaniu lub zmianie kuratora wydaje sędzia-komisarz,

b) w razie zbycia spadku przed ogłoszeniem upadłości postępowanie prowadzi się z udziałem nabywcy spadku, do którego stosuje się przepisy dotyczące upadłego.

Zasada ta jest skorelowana z art. 1053 k.c. Nabywca wstępuje bowiem w prawa i obowiązki spadkobiercy. Umowa sprzedaży, zamiany, darowizny lub inna umowa zobowiązująca do zbycia spadku przenosi spadek, chyba że strony postanowiły inaczej. Zarówno umowa zobowiązująca, jak również przenosząca te prawa powinna być zawarta w formie aktu notarialnego.

Ponadto przewidziano, że do opisanego postępowania stosuje się przepisy o postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego. Do masy upadłości wchodzi jedynie aktywa spadku po zmarłym dłużniku. Jest to odstępstwo od sukcesji uniwersalnej wynikającej z art. 922 § 1 k.c. Przepis ten postanawia, że prawa i obowiązki zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób.

W myśl art. 422 ustanowienie wykonawcy testamentu oraz zapisy i polecenia są bezskuteczne wobec masy upadłości. Ponieważ ustawodawca bliżej nie określa tych pojęć, obowiązującą będą definicje z prawa spadkowego. Spadkodawca w testamencie może powołać jego wykonawcę. Może nim być osoba posiadająca pełną zdolność do czynności prawnej.

Spadkodawca może zobowiązać spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby (zapis).

W testamencie też może nałożyć na spadkobiercę lub na zapisobiorcę obowiązek oznaczonego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem (polecenie).

Przepisy art. 127-130 odnoszące się do bezskuteczności i zaskarżenia czynności upadłego stosuje się do czynności dokonanych na 6 miesięcy przed jego śmiercią.

Po ogłoszeniu upadłości skutki prawne związane z przyjęciem spadku powstają po zakończeniu postępowania upadłościowego. Nie został określony charakter przyjęcia spadku. Będą zatem obowiązywać ogólne przepisy o przyjęciu spadku przez spadkobiercę:

- 1) bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste),
- 2) z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza)²⁴.

Po zakończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego wyciąg z zatwierdzonej listy wierzytelności, w którym oznaczono wierzytelności, oraz sumy otrzymane na jej poczet przez wierzyciela są tytułem egzekucyjnym przeciwko spadkobiercy.

Przepisy dotyczące czynności prawnych oraz skutków prawnych dziedziczenia przez upadłego po ogłoszeniu upadłości są adresowane przede wszystkim do uczestników postępowania upadłościowego i naprawczego oraz masy upadłości. Notariusz musi jednak i w tym wypadku posiadać wiedzę o tym prawie. Jest ona niezbędna wobec konieczności spełnienia ogólnego obowiązku czuwania nad należyтым zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może spowodować określone skutki prawne oraz inne obowiązki (art. 80 pr. o not.). Nie oznacza to, że jest obowiązany w każdej czynności notarialnej zamieszczać pouczenia o ewentualnych skutkach stąd wynikających. Może to uczynić tylko wówczas, gdy w trakcie jej sporządzenia ujawnią się okoliczności świadczące o ich bezpośrednim związku z postępowaniem upadłościowym i ewentualnej bezskuteczności lub nieważności zamierzonej czynności. Notariusz podejmie stosowną decyzję i zamieści o tym wzmiankę w akcie notarialnym. Zamieszczania zaś pouczenia o zasadach tego prawa nie znajduje uzasadnienia, a nawet nie odpowiada

²⁴ Bliżej E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do kodeksu cywilnego*, Księga czwarta, *Spadki*, Warszawa 1999, s. 189-190; J. St. Piątkowski, *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 2002, s. 151.

przyjętej metodyce sporządzania czynności notarialnych. Pouczenia bowiem nie wywołują żadnych skutków prawnych, a wprost przeciwnie, mogą działać przeciwko notariuszowi, gdy okaże się, że były one niepełne i mogły wprowadzić w błąd stronę czynności. Stanowiłyby to także odstępstwo od zasad wykształconych w praktyce notarialnej. Nie zamieszcza się słusznie pouczenia o skutkach sporządzonej czynności, w stosunku do której wierzyciele mogą wnieść powództwo z art. 527 § 1 k.c. (skarga pauliańska) w celu uznania ich za bezskuteczne w stosunku do siebie. Jeśli dojdzie do przekonania, że zamierzona czynność jest sprzeczna z prawem, odmówi jej sporządzenia (art. 81 pr. o not.).

VII. Likwidacja masy upadłości

Likwidacja masy upadłości w postępowaniu upadłościowym została szczegółowo i poprawnie rozwiązana. Wprowadzono szereg nowych rozwiązań usprawniających i upraszczających tryb postępowania. Przejęte instytucje zostały zmodyfikowane i zsynchronizowane z ogólnym porządkiem prawnym. Aktualne rozwiązanie prawne jest zatem korzystniejsze od ustalonego w poprzednim prawie upadłościowym.

Likwidacja masy upadłości została przewidziana w art. 311 ust. 1 i polega przede wszystkim na sprzedaży przedsiębiorstwa w całości lub jego zorganizowanej części, a nadto ruchomości i nieruchomości. W ramach likwidacji podejmowane są również inne czynności mające w konsekwencji doprowadzić do uporządkowania stanu prawnego masy upadłości, a następnie jej rozdysponowania. Dominuje więc sprzedaż mienia dokonywana w drodze przetargu, do którego stosuje się przepisy kodeksu cywilnego (art. 320). Warunki przetargu określa jednak sędzia-komisarz. Prowadzi go syndyk pod nadzorem sędziego-komisarza. Do obowiązków syndyka należy dokonanie wyboru oferty, którą zatwierdza sędzia-komisarz. Umowa sprzedaży powinna być zawarta w terminie jednego miesiąca od dnia zatwierdzenia wyboru oferty.

Ustawodawca preferuje sprzedaż przedsiębiorstwa upadłego w całości, podkreślając, że chodzi przede wszystkim o uzyskanie korzystnych efektów ekonomicznych. Dopiero wtedy, gdy jest ona niemożliwa, następuje sprzedaż jego zorganizowanej części, zdolnej do podjęcia działalności gospodarczej (art. 318 ust. 1).

Prawo upadłościowe nie zawiera definicji przedsiębiorstwa, dlatego też należy korzystać z określenia zawartego w znowelizowanym art. 55¹ k.c. Według niego, przedsiębiorstwem jest zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej. Pozytywnie należy ocenić enumeratywne wskazanie składników przedsiębiorstwa, mimo że wykaz ten jest niezamknięty. Jest jednak pomocny w wykładni tej definicji. Sprzedaż przedsiębiorstwa może być poprzedzona umową dzierżawy na czas określony z prawem pierwokupu, jeżeli jest to uzasadnione warunkami ekonomicznymi (art. 316 ust. 2). W razie podjęcia takiej decyzji winna być ona dokładnie opisana w umowie, zwykle w akcie notarialnym. Szczególny tryb przewidziano przy sprzedaży przedsiębiorstwa spółki publicznej. Syndyk jest obowiązany do uzyskania uprzedniej opinii Przewodniczącego Komisji Papierów Wartościowych i Giełd w zakresie wpływu skutków sprzedaży na rynek kapitałowy i interes gospodarki narodowej.

Nieruchomość wchodząca w skład przedsiębiorstwa, w stosunku do której przysługuje ustawowe prawo pierwokupu, powinna być wyłączona z przedsiębiorstwa i sprzedana odrębnym aktem notarialnym (art. 319 ust. 5). Powtórzono zasadę, że sprzedaż dokonana w postępowaniu upadłościowym ma skutki sprzedaży egzekucyjnej. Jednakże przepisy kodeksu postępowania cywilnego przy sprzedaży nieruchomości stosuje się w ograniczonym zakresie. W pierwszej kolejności obowiązują przepisy prawa upadłościowego i naprawczego, jak na przykład art. 313 ust. 1 pkt 2-4.

Na nabywcę przedsiębiorstwa przechodzą wszystkie prawa związane z koncesją, licencją i ulgami, które posiadał upadły, o ile ustawa lub decyzja o ich ustanowieniu nie stanowi inaczej. Należy zwrócić uwagę, że przy zbyciu zorganizowanej części przedsiębiorstwa oraz nieruchomości obciążonej ograniczonymi prawami rzeczowymi należy prawa te opisać w akcie notarialnym. Ma to znaczenie przy podziale ceny uzyskanej przy sprzedaży nieruchomości.

Istotne znaczenie posiada nadzór sprawowany przez radę wierzycieli przy czynnościach rozporządzających mieniem masy upadłości. Syndyk jest obowiązany uzyskać zezwolenie rady wierzycieli w formie uchwały, między innymi na odstąpienie od sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości albo sprzedaży z wolnej ręki nieruchomości lub statku morskiego, wpisanego do rejestru okrętowego (art. 206 ust. 1 pkt 2 i 3). Generalnie rada

wierzycieli może wyrazić zgodę na sprzedaż z wolnej ręki mienia masy upadłości z jednoczesnym określeniem warunków zbycia, które winne być umieszczone w umowie. Wykonanie ich należy do podstawowych obowiązków syndyka. Odstępstwo od uzyskania zezwolenia rady wierzycieli dotyczy tylko czynności niezwłocznych i o wartości przedmiotu do 10.000 zł. W przypadku nieustanowienia rady wierzycieli czynności te oraz niewykonane przez nią przejmują sędzia-komisarz.

Spółka z udziałem ponad połowy pracowników upadłego, będąca spółką z udziałem Skarbu Państwa, ma pierwszeństwo w nabyciu przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części za zgodą rady wierzycieli (art. 324 ust. 1). W związku z tym, syndyk w pierwszej kolejności złoży ofertę sprzedaży tej spółce pracowniczej.

Dla praktyki notarialnej decydujące znaczenie ma sprzedaż nieruchomości jako czynności dominującej przy likwidacji masy upadłości. Przy tej okazji wiele problemów rodzi się wobec nieuregulowanego stanu prawnego nieruchomości. W doktrynie przeważa pogląd, że syndyk ma prawo i obowiązek²⁵ wszczynać postępowanie uwłaszczające, a wszczęte kontynuować w celu uregulowania stanu prawnego nieruchomości. Może odstąpić od tych czynności tylko z ważnych powodów względnie braku środków finansowych na jego pokrycie. Nie może jednak dopuścić do przedawnienia roszczeń²⁶. Akceptuje się możliwość zbycia zainteresowanemu na jego wniosek prawa związanego z uwłaszczeniem przedsiębiorstwa upadłego.

Sprzedaż nieruchomości z chwilą jej zawarcia powoduje:

1) wygaśnięcie praw i roszczeń osobistych zarówno ujawnionych w księdze wieczystej, jak również nie wpisanych, lecz zgłoszonych sędziemu-komisarzowi w terminie nie krótszym niż miesiąc i nie dłuższym niż trzy miesiące,

b) nabycie przez uprawnionego w miejsce prawa, które wygasło, prawa do zaspokojenia wartości prawa wygasłego z ceny sprzedaży nieruchomości obciążonej.

Podstawą prawną do wykreślenia prawa wygasłego w wyniku zawarcia umowy sprzedaży jest prawomocny plan podziału sumy uzyskanej

²⁵ Tak. J. Broł, *ibidem*, s. 149.

²⁶ Uchwała SN z dnia 15 marca 1960 r. Co 33/59, OSNCP 1961, nr 1, poz. 23.

ze sprzedaży nieruchomości (art. 13 ust. 2). Pozostają w mocy służebności drogi koniecznej, służebności ustanowione przy przekroczeniu granicy związanej z wznoszeniem budowli lub innych urządzeń, użytkowanie i prawo dożywotnika. Niezależnie od tego sędzia-komisarz może pozostawić służebność gruntową, jeżeli dla nieruchomości władnącej jest konieczna.